

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

ЗАТВЕРДЖУЮ
Резолюцією Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

доп. Лазаренко Н.І.
2022 р.

ПРОГРАМА І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ
з географії
для вступу до аспірантури
за спеціальністю: 103 Науки про Землю

Голова предметної комісії – доктор географічних наук, професор
Денисик Г.І.

Вінниця - 2022

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Вступний іспит з географії передбачає перевірку загальнотеоретичної і практичної підготовки випускників вищого навчального закладу ступеню вищої освіти магістр у відповідності до державних стандартів підготовки (освітньо-кваліфікаційна характеристика та освітньо-професійна програма) щодо відповідності рівня підготовки студентів для здобуття наступного освітньо-наукового рівня: доктор філософії з галузі знань 10 «Природничі науки», спеціальності *103 Науки про Землю**.

У зв'язку з реалізацією системою Вищої освіти України ідей Болонського процесу на природничо-географічному факультеті навчальний процес здійснюється за кредитно-модульною системою, що передбачає ступеневий рівень підготовки фахівців.

Основою успішності виконання поставлених завдань є систематичне формування у студентів магістратури загальнотеоретичних положень географічної науки, географічних законів і закономірностей, основних термінів і понять упродовж всього терміну навчання. У відповідності до цього викладачами природничо-географічного факультету ВДПУ складена програма іспиту з географії, до якої у логічній послідовності включені розділи «Конструктивна географія», «Регіональне антропогенне ландшафтознавство», «Ландшафтознавство», «Фізична географія України», до яких увійшли теоретичні і практичні питання у відповідності до основних дисциплін навчального плану спеціальності. Програмою передбачене висвітлення міжпредметних зв'язків географічних дисциплін, географічних і соціальних процесів та їх наслідків, а також зв'язки з іншими предметами негеографічного циклу.

Студент – випускник магістратури під час вступного іспиту повинен знати:

- формулювати основні концепції конструктивної географії та конструктивного ландшафтознавства;
- основи геосистемного аналізу та синтезу;
- основні теоретичні положення сучасного ландшафтознавства та перспективи його розвитку;
- мати уявлення про основні морфологічні та типологічні одиниці науки: ландшафт, місцевість, урочище, фація, ландшафтна сфера;
- вільно орієнтуватись у предметі дослідження, особливо – просторовій структурі, процесах функціонування, динаміки та розвитку;
- основи геосистемного аналізу та синтезу;
- основні теоретичні положення антропогенного ландшафтознавства та перспективи його розвитку;
- мати уявлення про основні класифікації антропогенних ландшафтів;
- головні одиниці горизонтальної диференціації географічної оболонки;
- головні особливості зональних та азональних структур;
- історію еволюції географічної оболонки;

- методи досліджень географічної оболонки;
- систему таксономічних одиниць фізико-географічного районування.

Програма вступного іспиту рекомендована для вступу на освітньо-науковий рівень: доктор філософії, спеціальності 103 Науки про Землю*.

Розділи вступного іспиту підготовлені на основі програм дисциплін, що увійшли до складу підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня: магістр та бакалавр у відповідності до державних стандартів підготовки.

Програма вступного іспиту складається з наступних розділів:

1. Пояснювальна записка.
2. Основний зміст.
3. Критерії оцінювання.

2. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

КОНСТРУКТИВНА ГЕОГРАФІЯ

Історія формування конструктивної географії

Сучасна парадигма і проблеми природокористування. Структура і проблеми сучасного ландшафтознавства. Конструктивний метод - як основа конструктивного напрямку в географії. Конструктивна географія І.П. Герасимова. Конструктивна географія наприкінці ХХ століття. Сучасна криза в конструктивній географії.

Об'єкт предмет і структура конструктивної географії

Загальне поняття про об'єкт дослідження конструктивної географії. Конструкт - як об'єкт дослідження. Конструктивний метод - як основа побудови конструкту. Об'єкт дослідження конструктивного ландшафтознавства. Ландшафтні фації - як об'єкт дослідження конструктивного ландшафтознавства. Міжсистемні об'єкти дослідження конструктивного ландшафтознавства. Антропогенні ландшафти та антропогенні модифікації природних ландшафтів. Компоненти, фактори, елементи, властивості та процеси як об'єкти дослідження. Компоненти природних і природно-господарських систем. Фактори як об'єкти дослідження. Елементи - як складова конструкту. Властивості ландшафтних систем і властивості конструкту. Процеси в організації ландшафтних систем і їх конструктів. Роль і місце флуктуацій у просторово-часовому функціонуванні ландшафтних систем і побудові відповідних конструктів. Ландшафтно-господарські системи в конструктивному ландшафтознавстві. Предмет дослідження конструктивного ландшафтознавства. Структура конструктивного ландшафтознавства. Схема класифікації конструктивної географії.

Теоретичні основи конструктивної географії

Від комплексної до системної парадигми. Екологічний підхід в ландшафтознавстві. Синергетична парадигма в ландшафтознавстві. Теоретичні основи конструктивного ландшафтознавства.

Закони і закономірності у конструктивній географії

Поняття закону і закономірності. Закони конструктивної географії. Закономірності конструктивної географії.

Основні атрибути конструктивної географії

Терміни, поняття і категорії. Загальні визначення. Терміни і поняття конструктивного ландшафтознавства.

Концепція конструктивної географії

Виділення і впорядкування в географічному просторі природних територіальних систем. Просторово-часове функціонування територіальних систем. Концепції функціональних залежностей компонентного рівня. Концепції

функціональних залежностей системного і міжсистемного рівня. Концепції структурної організації в ландшафтних системах. Концепції антропогенної модифікації функціональних процесів. Концепції раціонального природокористування та сталого розвитку.

Методи конструктивного дослідження та аналізу ландшафтних комплексів

Конструктивний метод. Моделі: графічні, картографічні, математичні. Концептуальна модель. Емпірико-дедуктивний метод. Дедуктивно-аксіоматичний метод. Регіональний конструкт. Локальний конструкт.

РЕГІОНАЛЬНЕ АНТРОПОГЕННЕ ЛАНДШАФТОЗНАВСТВО

Антропогенне ландшафтознавство: об'єкт, предмет, історія розвитку.

Етапи розвитку антропогенного ландшафтознавства. Витоки та передісторія вчення про ландшафт. Дві головних передумови. Становлення окремих фізико-географічних наук. Перші спроби ландшафтно-географічного синтезу. Становлення ландшафтознавства. Загальноландшафтна наукова школа Докучаєва В.В. Роботи М.А. Первухіна, А.Д. Гожева, А.П. Ільїнського, Ю.Г. Саушкіна, В.Л. Котельникова. Районування садових ландшафтів В.П. Попова та Л.П. Симиренка. Монографії І.М. Забеліна, Ф.М. Мількова, К.І. Геренчука, присвячені антропогенному ландшафтознавству. Наукова школа антропогенного ландшафтознавства Мількова Ф.М. Вивчення антропогенних ландшафтів в Україні: Л.І.Воропай, В.П.Коржик, Г.Е. Гришанков, Ю.І. Глушенко, Г.І. Денисик, М.М. Койнов, Я.Р. Дорфман.

Ландшафтна сфера Землі. З історії дослідження. Поняття «ландшафтна сфера». Структура ландшафтної сфери. Основні етапи розвитку ландшафтної сфери.

Антропогенне ландшафтознавство. Природнича географія і антропогенне ландшафтознавство. Становлення та розвиток антропогенного ландшафтознавства. Питання теорії і термінологія в антропогенному ландшафтознавстві. Організація та рівні пізнання антропогенних ландшафтів. Класифікація антропогенних ландшафтів. Методи дослідження антропогенних ландшафтів.

Регіональне антропогенне ландшафтознавство.

Об'єкт і предмет регіонального антропогенного ландшафтознавства. Глобальні і регіональні зміни ландшафтної сфери. Загальне і регіональне антропогенне ландшафтознавство. Регіональні одиниці антропогенних ландшафтів.

Антропогенні ландшафти Поділля. Селитебні ландшафти. Сільськогосподарські ландшафти. Лісові антропогенні ландшафти. Промислові (гірничопромислові) ландшафти. Водні антропогенні ландшафти. Рекреаційні ландшафти. Белігеративні ландшафти. Дорожні ландшафти. Радіаційні ландшафти.

Регіональні проблеми і антропогенні ландшафти. Антропогенні ландшафти Подільських Товтр. Антропогенний карст Поділля. Антропогенні ландшафти і екологічні проблеми Поділля. Єдина мережа природоохоронних об'єктів Поділля.

Методи ландшафтних досліджень. Об'єкти ландшафтних досліджень. Поняття про систему ЛК. Два основних типи моделей фізико-географічних структур. Типологічні та регіональні природні комплекси. Організація та види ландшафтних досліджень: експедиційні, стаціонарні, лабораторні. Експериментальні дослідження. Використання кількісних та математичних методів у комплексних дослідженнях. Види досліджень за формою, змістом, характером, масштабом. Три етапи ландшафтних досліджень. Співвідношення етапів за часом та об'ємом роботи. Склад експедиції, розподіл обов'язків між виконавцями. Нормування об'єму польових досліджень. *Підготовчий період.* Визначення строків, задач, програми експедиційних досліджень. Визначення вивченості території. Ознайомлення з фондовими та літературними джерелами. Підготовка картографічної основи. Складення карт-гіпотез ЛК та фізико-географічного районування. Розробка форм польової та звітної документації (бланки, щоденники, польові карти). *Польовий ландшафтний період.* Рекогносціювання, маршрутні та площинні дослідження. Методичні прийоми польової роботи. Вибір та види географічних точок. Форми польової документації. Техніка польової роботи. Первинна обробка зібраного матеріалу. Програма та зміст спостережень на географічних точках. Методика ландшафтного профілювання та площинної ландшафтної зйомки. Комплексна зйомка та дослідження на ключових ділянках. Застосування аерометодів при ландшафтних дослідженнях. Ландшафтний метод дешифрування аерофотознімків. Складання польових ландшафтних карт. Стаціонарні дослідження, їх зміст, програма, методика.

Камеральний період. Лабораторні роботи. Види аналізів. Камеральна діагностика якостей ЛК, зчитування результатів лабораторних аналізів, складання таблиць, графіків, діаграм. Складання комплексних карт. Оформлення та захист звіту.

Стаціонарні та напівстаціонарні дослідження ландшафтів. Дистанційні дослідження ландшафтів. Комп'ютеризація ландшафтознавчих досліджень.

Прикладні регіональні дослідження ландшафтів. Агроландшафтознавчі дослідження. Меліоративно-ландшафтознавчі дослідження. Рекреаційно-ландшафтознавчі дослідження. Природоохоронно-ландшафтознавчі дослідження. Медико-ландшафтознавчі дослідження. Ландшафтознавчі дослідження для районних планувань. Ландшафтознавчі дослідження по ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. Ландшафтознавче обґрунтування географічних інформаційних систем.

Теоретичні основи і методи регіонального антропогенно-ландшафтного прогнозування. Завдання і зміст прогнозування. Роль і взаємодія факторів. Методи прогнозування. Ландшафтний моніторинг.

Регіональний ландшафтознавчий аналіз екологічних проблем. Ландшафтні комплекси як середовище людини. Зміст і завдання еколого-

ландшафтних досліджень. Відмінності між ландшафтною екологією та екологічним ландшафтознавством. Ландшафтний підхід до розробки основ охорони природи.

ЛАНДШАФТОЗНАВСТВО

Ландшафтознавство як наука. Предмет ландшафтознавства

Етапи розвитку ландшафтознавства. Витоки та передісторія вчення про ландшафт. Дві головних передумови. Становлення окремих фізико-географічних наук. Перші спроби ландшафтно-географічного синтезу. Становлення ландшафтознавства. Загальноландшафтна наукова школа Докучаєва В.В. Ландшафтно-морфологічна школа Берга Л.С. Геохімічна школа Полинова Б.Б. Ландшафтно-геофізична школа Григор'єва А.А. Розвиток ландшафтознавства у країнах Європи, Північної Америки, Азії. Розвиток ландшафтознавства в Україні. Перспективи розвитку ландшафтознавства.

Ландшафтознавство як наука. Об'єкт ландшафтознавства. Поняття про природні територіальні комплекси. Предмет ландшафтознавства. Місце ландшафтознавства у системі географічних наук. Мета і головні завдання ландшафтознавства. Структура ландшафтознавства. Роль і місце ландшафтознавства в системі підготовки вчителя географії.

Ландшафтна сфера Землі. З історії дослідження. Поняття «ландшафтна сфера». Структура ландшафтної сфери. Основні етапи розвитку ландшафтної сфери.

Ландшафт та ландшафтні комплекси (ЛК) локального рівня. Поняття про морфологічну структуру ландшафту. Ідея становлення вчення про морфологію ландшафту. Поняття “ландшафт”. Типологічна та індивідуальна уяви про ландшафт.

Історія розвитку терміну «ландшафт», нові підходи до вивчення: у німецькій географії, у Франції, у радянському ландшафтознавстві, американській географії, повоєнній Європі. Ландшафт як система. Конструктивістське розуміння ландшафту. Поняття ландшафту у ландшафтній архітектурі. Ландшафт як естетична категорія. Психологічні розуміння поняття «ландшафт». «Феноменологічне» розуміння ландшафту.

Три різних поняття ландшафту. Ландшафт як морфологічна одиниця ієрархії. Вузлове розташування ландшафту у системі фізико-географічних одиниць. Принцип зонально-азональної однорідності ландшафтів. Принципи виділення ландшафтів. Умови для само відокремлення ландшафту. Особливості морфології гірських ландшафтів. Природні зони і смуги України.

Морфологічна структура ландшафту. Визначення поняття “ландшафтна фація”. Фація та біогеоценоз. Корінні та похідні фації. Внутрішньофаціальна латеральна структура: синузії, консорції, парцели. Діагностичні ознаки фації.

Склад та структура урочища. Просте та складне урочище, їх діагностичні ознаки. Роль фації у структурі урочища. Домінантні та субдомінантні урочища.

Місцевість як морфологічна одиниця ландшафту. Особливості

поєднання урочищ у місцевості. Принцип виділення місцевості. Поняття “тип місцевості”.

Просторові якості ЛК. ЛК та час його існування. Аналіз часових змін та стану ЛК. Поняття та класифікація геомас (короткий огляд). Геогоризонти (короткий огляд). Вертикальні та горизонтальні межі ландшафтних комплексів.

Функціонування, динаміка та розвиток ландшафтних комплексів. Визначення понять “стан”, “інваріант”, “функціонування”, “динаміка”, “розвиток” у вченні про геосистеми. Еволюція як зміна інваріантних структур. Взаємозв’язок динаміки та еволюції.

Цикли функціонування ландшафту. Трансформація сонячної енергії у ЛК. Трансформація гравітаційної енергії. Потенційна енергія ЛК. Вологооббіг у ландшафтному комплексі. Загальна схема вологооббігу. Опади та перехоплення їх рослинністю. Поверхневий стік у ЛК. Випаровування та транспірація. Вологооббіг у добові та річні стекси. Біогеоцикл у ЛК.

Натуральні зміни ландшафтів. Антропогенні зміни ландшафтів. Стійкість ландшафтів. Розвиток ландшафтів.

Галузеві і прикладні напрями досліджень

Методи ландшафтних досліджень. Об’єкти ландшафтних досліджень. Поняття про систему ЛК. Два основних типи моделей фізико-географічних структур. Типологічні та регіональні природні комплекси. *Система методів комплексних досліджень.* Класифікація методів за різними ознаками (за розташуванням дослідження, станом об’єкту, застосуванням технічних прийомів). Емпіричний рівень досліджень. Сутність та можливість використання методів польових досліджень: картографічного, аерометодів, ландшафтно-геохімічного, ландшафтно-геофізичного, палеонтологічного, палеогеографічного. Використання методів суміжних наук (геохронологічних, морфологічних, геоботанічних, ґрунтових) при ландшафтних дослідженнях. Організація та види ландшафтних досліджень: експедиційні, стаціонарні, лабораторні. Експериментальні дослідження. Використання кількісних та математичних методів у комплексних дослідженнях. Види досліджень за формою, змістом, характером, масштабом. Три етапи ландшафтних досліджень. Співвідношення етапів за часом та об’ємом роботи. Склад експедиції, розподіл обов’язків між виконавцями. Нормування об’єму польових досліджень. *Підготовчий період.* Визначення строків, задач, програми експедиційних досліджень. Визначення вивченості території. Ознайомлення з фондовими та літературними джерелами. Підготовка картографічної основи. Складення карт-гіпотез ЛК та фізико-географічного районування. Розробка форм польової та звітної документації (бланки, щоденники, польові карти). *Польовий ландшафтний період.* Рекогносціювання, маршрутні та площинні дослідження. Методичні прийоми польової роботи. Вибір та види географічних точок. Форми польової документації. Техніка польової роботи. Первинна обробка зібраного матеріалу. Програма та зміст спостережень на географічних точках. Методика

ландшафтного профілювання та площинної ландшафтної зйомки. Комплексна зйомка та дослідження на ключових ділянках. Застосування аерометодів при ландшафтних дослідженнях. Ландшафтний метод дешифрування аерофотознімків. Складання польових ландшафтних карт. Стаціонарні дослідження, їх зміст, програма, методика.

Камеральний період. Лабораторні роботи. Види аналізів. Камеральна діагностика якостей ЛК, зчитування результатів лабораторних аналізів, складання таблиць, графіків, діаграм. Складання комплексних карт. Оформлення та захист звіту.

Стаціонарні та напівстаціонарні дослідження ландшафтів. Дистанційні дослідження ландшафтів. Комп'ютеризація ландшафтознавчих досліджень.

Галузеві напрями ландшафтознавства. Ландшафтознавство гірських країн. Аквальне ландшафтознавство. Палеоландшафтознавство. Історичне ландшафтознавство. Антропогенне ландшафтознавство. Визначення “антропогенний ландшафт”, “природно-технічний комплекс”, “ландшафтно-техногенна система”. Особливості реакції геосистем на антропогенний вплив. Класифікація антропогенних ландшафтів: за родом діяльності людини, за генезисом. Загальне і регіональне антропогенне ландшафтознавство. Урбаністичне ландшафтознавство. Екологічне ландшафтознавство. Космічне ландшафтознавство. Геофізика ландшафтів. Оптика ландшафту. Теплофізика ландшафту. Радіофізика ландшафту. Геохімія ландшафтів. Еколого-геохімічне картування на основі геохімії ландшафту. Карти ландшафтно-геохімічних умов міграції радіонуклідів (РН) і розміщення підприємств атомної промисловості.

Прикладні дослідження ландшафтів. Агроландшафтознавчі дослідження. Меліоративно-ландшафтознавчі дослідження. Рекреаційно-ландшафтознавчі дослідження. Природоохоронно-ландшафтознавчі дослідження. Медико-ландшафтознавчі дослідження. Ландшафтознавчі дослідження для районних планувань. Ландшафтознавчі дослідження по ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. Ландшафтознавче обґрунтування географічних інформаційних систем.

Ландшафтне прогнозування. Завдання і зміст прогнозування. Роль і взаємодія факторів. Методи прогнозування. Ландшафтний моніторинг.

Ландшафтні комплекси як ресурсні системи. Ландшафтні принципи раціонального використання території. Ландшафтні комплекси як джерело ресурсів. Оцінка антропогенного впливу на ландшафтні системи.

Ландшафтний аналіз екологічних проблем. Ландшафтні комплекси як середовище людини. Зміст і завдання еколого-ландшафтних досліджень. Відмінності між ландшафтною екологією та екологічним ландшафтознавством. Ландшафтний підхід до розробки основ охорони природи. *Геосфери майбутнього та перетворення ландшафтів.* Ноосфера та її ландшафти. Дивосфера і не наукові форми сприйняття і відображення ландшафту. Естетичний вимір ландшафту і художнє сприйняття: предмет артгеографії. Ландшафт як витвір природи. Ландшафт і смисл: семантичне ландшафтознавство. Феноменологічний вимір ландшафту.

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Вступ. Суть фізичної географії. Етапи розвитку.

Просторове розташування України, походження назви, характеристика сучасних кордонів. Період зародження і розвитку комплексних фізико-географічних досліджень (2-га половина XIX ст. - початок XX століття). Перспективи розвитку досліджень природи в Україні. Етап наукових пошуків в дослідженнях природи України (XVIII -поч. XXI ст.). Період зародження наукових основ комплексного вивчення природи (2-га половина XIX століття - початок XX століття). Період розвитку районування України (20- поч. 50 рр. XX століття). Ландшафтознавчий період (сер. 50 рр XX ст. - наші дні.) Описовий етап досліджень природи в Україні (V ст. до н.е. - сер. XVIII ст.). Загальна характеристика Античного періоду розвитку комплексних досліджень природи України (від 5 ст. до н.е. і до сер. 1-го тисячоліття н.е.). Літописний період розвитку комплексних досліджень природи України (кінець 1-го тисячоліття н.е. 13 ст.). Середньовічний період розвитку комплексних досліджень природи України. Етап початкового пізнання природи України (40-35 тис. р. - V ст. до н.е.). Основні етапи розвитку фізико-географічних досліджень в Україні, коротка характеристика.

Зміст і завдання курсу фізичної географії України, її місце в загальній системі підготовки учителя географії.

Геологічна будова і корисні копалини України

Історія геологічного розвитку території України в ранньому палеоліті. Історія геологічного розвитку території України в пізньому палеозої. Кайнозойський етап геологічного розвитку території України. Мезозойський етап геологічного розвитку. Палеозойський етап історії геологічного розвитку України. Докембрійський етап розвитку території України. Четвертинний (антропогеновий) період історії геологічного розвитку території України. Основні етапи історії геологічного розвитку території України: коротка характеристика.

Загальні риси рельєфу. Тектонічне районування України

Характерні орографічні риси території України. Геоморфологічні рівні. Основні риси й особливості рельєфу Гірського Криму. Зледеніння у межах України та поверхневі форми, що пов'язані з ними, їх просторове розташування. Рельєф Українських Карпат: головні хребти, вершини та перевали. Порівняльна характеристика рельєфу Карпат і Кримських гір. Порівняльна характеристика Подільської і Придніпровської височин. Порівняльна характеристика Подільської й Донецької височин. Порівняльна характеристика Причорноморської й Поліської низовин. Порівняльна характеристика Придніпровської низовина й Середньоросійської височини. Аналіз схеми геоморфологічного районування України. Карст України. Генетичні типи, раціональне використання та охорона. Карстові печери України, їх коротка характеристика. Історико-географічні особливості

господарського використання літогенної основи і корисних копалин України. Корисні копалини України: географія, основні види, характеристика найбільших родовищ. Аналіз схеми геотектонічного районування України. Характеристика основних геотектонічних структур.

Кліматичні умови та ресурси

Пори року. Порівняльна характеристика кліматичних елементів. Основні кліматоутворюючі чинники України. Антропогенні зміни клімату. Проблеми охорони, прогноз на майбутнє. Коливання та зміни клімату в неоген-антропогені та за історичний Кліматичні ресурси України. Кліматичне і агрокліматичне районування. Характеристика опадів в Україні: просторове розташування, за порами року, регіональні відміни. Температурний режим в Україні та його господарське значення. Основні кліматичні елементи, їх характеристика в межах України. Несприятливі кліматичні явища в Україні.

Внутрішні води і водні ресурси України

Аналіз схеми гідрологічного районування України. Характеристика природи басейну річки Південний Буг. Характеристика природи басейну річки Дністер. Мінеральні води України, їх види і поширення. Підземні води: основні басейни, використання та охорона. Грунтові води, проблеми раціонального використання та охорона. Болота України: географія, основні типи, використання та охорона. Озера та лимани України: географія, основні типи, проблеми охорони. Річки України. Характеристика основних басейнів. Проблеми Дніпра. Загальна характеристика внутрішніх вод України. Проблеми їх раціонального використання. Охорона малих річок України. Класифікація річок України: їх коротка характеристика. Антропогенні водні об'єкти, водосховища, ставки, канали. Природа Шацьких озер. Унікальні озера України. Порівняльна характеристика природи Чорного і Азовського морів. Природа Азовського моря, сучасні екологічні проблеми. Природа Чорного моря: проблеми охорони.

Грунтовий покрив України

Загальні закономірності розподілу ґрунтового покриву України: зональність, провінційність, висотна поясність. Аналіз ґрунтоутворюючих факторів формування ґрунтового покриву в неоген-четвертинний час. Зональні типи ґрунтів України: природа й антропогенні процеси що поширюють їх родючість. Зміни ґрунтового покриву України під впливом господарської діяльності людини за історичний час. Несприятливі процеси при використанні ґрунтів та їх оптимізація. Історія ґрунтознавчих досліджень та розвитку ґрунтознавства в Україні. Основні типи ґрунтів України: географія коротка характеристика. Ґрунтовий покрив лісостепової зони, проблеми раціонального використання і охорона. Ґрунтовий покрив гірських областей України, порівняльна характеристика. Ґрунтовий покрив степової зони, проблеми використання та охорони. Основні ґрунтоутворні чинники. Коротка характеристика. Аналіз схеми агроґрунтового районування України. Ґрунти

Поділля.

Рослинний покрив України

Історико-географічні особливості господарського освоєння рослинного покриву України. Флора міст і сіл. Рослинність гірських систем України. Висотна поясність рослинного покриву Карпат і Кримських гір. Степова, лучна і болотна рослинність України, сучасний стан, використання, охорона. Раціональне використання і охорона рослинного покриву України. "Зелена книга України". Лісова рослинність України: основні типи, видовий склад, господарське використання. Загальна характеристика рослинності України: широтна зональність, висотна поясність. Розвиток рослинного покриву в неогені і антропогені. Рослинний покрив України: багатство, різноманітність, історія дослідження. Залежність між рельєфом, ґрунтами й рослинністю в Україні. Червона книга й рослинний світ Вінницької області та України.

Тваринний світ України

Тваринний світ України: географія основних видів й використання. Охорона тваринного світу України. Червона книга. Антропогенна діяльність та її вплив на чисельність видового складу тваринного світу України, його охорона.

Фізико-географічне районування

Фізико-географічне й природниче районування: суть, основні завдання. Основні принципи фізико-географічного районування. Методи й джерела фізико-географічного районування. Історія розвитку фізико-географічного районування в Україні. Диференціація й цілісність природи України: загальні особливості. Основні таксономічні структури фізико-географічного районування: країна, зона (смуга), край (провінція), область, район. Фізико-географічне районування України: позитивні й негативні аспекти. Значення фізико-географічного районування для народного господарства й освіти. Природно-господарське районування України

Мішані хвойно-широколисті ліси України

Мішані хвойно-широколисті ліси України: просторове розташування, межі. Цілісність і диференціація природи смуги мішаних лісів. Волинське Полісся: особливості природи, Шацькі озера. Житомирське Полісся: природа і ландшафти. Словечансько-Овруцький кряж. Київське Полісся: характерні ознаки природи, роль зледеніння у її формуванні. Чернігівське Полісся: природа і ландшафти. Новгород-Сіверське Полісся: специфічні риси природи. Антропогенні зміни природи Мішаних лісів України. Меліорація та сучасні проблеми раціонального природокористування Українського Полісся. Національні парки, регіональні ландшафтні парки, заповідники Українського Полісся. Порівняльна характеристика природи Волинського і Новгород-Сіверського Полісся. Порівняльна характеристика природи Житомирського і Київського Полісся. Порівняльна характеристика природи Волинського і

Чернігівського Полісь.

Смуга широколистих лісів

Природа і ландшафти Малого Полісся. Природа і ландшафти Волинського Опілля (Волинська височина область). Просторове розташування. Межі. Природні умови та ресурси смуги широколистих лісів. Природа і ландшафти Північно-Подільської височинної області.

Лісостеп України

Лісостеп України: просторове розташування, межі (натуральні й сучасні). Походження лісостепу: теорії та гіпотези. Визначальні ознаки лісостепової смуги: поняття натуральна смуга і антропогенна зона. Еволюційно-палеогеографічні особливості розвитку лісостепу України. Лісостепова смуга й Головний ландшафтний рубіж Східно-Європейсько рівнини. Цілісність природи лісостепу України, її зумовленість. Широтна диференціація природи лісостепу України. Довготна диференціація лісостепу (загальна характеристика). Західний лісостеп: особливості природи. Центральний (дністровсько-Дніпровський) лісостеп. Лівобережний лісостеп: характерні ознаки природи. Східний лісостеп: специфіка природних умов і ландшафтів. Висотна диференціація лісостепу України, типи місцевостей. Часова диференціація природи лісостепу, пори року. Районування лісостепу України: варіанти (підзони), краї (частини). Області й райони. Природа і ландшафти області Подільського Побужжя. Вінницьке Придністров'є: коротка характеристика природи. Антропогенні зміни природи лісостепу України. Лісополе України. Несприятливі природні (натуральні й антропогенні) процеси в лісостепу України. Раціональне природокористування в умовах лісостепу України. Охорона природи лісостепу: національні парки, регіональні ландшафтні парки та інші заповідні об'єкти (існуючі й майбутні). Порівняльна характеристика природи Центрального і Східного лісостепу. Порівняльна характеристика природи Центрального і Лівобережного лісостепу. Природа і ландшафти Поділля. Природа і ландшафти Канівських гір. Порівняльна характеристика природи Північного й Південного лісостепу.

Степи України

Степи України: просторове розташування, межі. Загальна характеристика природи й ландшафтів Степів України. Диференціація й цілісність природи степової смуги. Північний степ: загальні особливості природи, довготна диференціація. Центральний (типовий) Степ: природа і ландшафти, краї. Південний (сухий) степ: коротка характеристика природи країв. Антропогенні зміни природи степу. Польова зона. Раціональне природокористування в степовій смузі: специфіка, меліорація. Несприятливі природні (натуральні й антропогенні) процеси, їх оптимізація. Заповідні об'єкти: біосферні заповідники, національні парки, регіональні ландшафтні парки. Природа о. Сиваш та Арабатської стрілки (коси) Порівняльна характеристика природи Дністровсько-Дніпровського та Лівобережно-

Дніпровсько-Приазовського країв. Порівняльна характеристика природи Донецького та Задонецького країв. Порівняльна характеристика природи Причорноморського та Кримського степових країв

Кримські гори

Кримські гори: просторове розташування, межі, специфіка природи. Висотна диференціація природи і ландшафтів Кримських гір. Загальна характеристика природи Кримських гір. Природа Південного макросхилу Кримських гір. Природа північного макросхилу Кримських гір. Територіальні відміни - районування Кримських гір. Антропогенні зміни природи Кримських гір. Раціональне використання природних ресурсів Кримських гір. Несприятливі природні (натуральні й антропогенні) процеси Кримських гір. Унікальність природи Кримських гір: заповідні й історико-архітектурні об'єкти. Загальна характеристика найбільш унікальних природних об'єктів Криму. Порівняльна характеристика природи південного і північного макросхилів Кримських гір

Карпати

Українські Карпати: просторове розташування, межі, загальні особливості природи. Природа Карпат: специфіка, особливості, значення. Висотна диференціація природи Карпат. Порівняльна характеристика природи Закарпаття і Передкарпаття. Взаємозв'язок між рельєфом, кліматом і рослинністю Карпат. Районування природи Карпат. Порівняльна характеристика природи двох гірських областей Карпат. Природа і ландшафти Закарпатської (Середньодунайської) низовини. Антропогенні зміни природи Карпат. Особливості районального природокористування у Карпатському регіоні. Несприятливі природні (натуральні й антропогенні) процеси в Карпатах. Унікальність природи Карпат та особливості її охорони. Коротка характеристика основних заповідних об'єктів Карпат. Порівняльна характеристика полонин Карпат і яйл Кримських гір. Порівняльна характеристика природи Вододільно-Верховинських і Вулканічних Карпат. Порівняльна характеристика природи Полонинсько-Чорногірських і Рахівсько-Чивчинських Карпат. Порівняльна характеристика природи Передкарпаття і Зовнішніх Карпат.

ЗАГАЛЬНЕ ЗЕМЛЕЗНАВСТВО

Загальне землезнавство як наука

Місце загального землезнавства у фізичній географії. Розділи загального землезнавства. Взаємозв'язок з іншими науками та значення. Структура і зміст курсу загального землезнавства, його місце у системі підготовки вчителя географії.

Всесвіт його склад та будова.

Форми існування матерії у Всесвіті. Космічні тіла і їх взаємодія.

Метагалактика. Наша Галактика.

Сонячна система.

Сонце, його будова. Сонячне випромінювання. Сонячна активність і її вплив на географічну оболонку. Планети Сонячної системи. Закони руху планет. Гіпотези про походження Сонячної системи. Умови виникнення життя у Сонячній системі. Сучасні методи дослідження простору.

Система Земля-Місяць. Місяць - природний супутник Землі. Його будова і розміри, період обертання навколо своєї осі і навколо Землі.

Фігура і розміри Землі.

Розвиток уявлень про фігуру Землі: шар, сфероїд, геоїд. Географічне значення фігури і розмірів Землі.

Внутрішня будова Землі, склад, маса, густина, температура. Основні географічні наслідки.

Осьове обертання Землі і його наслідки.

Докази осьового обертання Землі. Швидкість обертання (кутова і лінійна). Географічні полюси, екватор, паралелі, меридіани.

Наслідки осьового обертання. Сила ваги - рівнодійна силі притягання і відцентровій силі. Її роль у формуванні фігури Землі.

Гравітаційне і геомагнітне поле Землі.

Його значення для географічної оболонки. Відхиляюча дія обертання Землі. Сила Коріоліса, її значення для процесів, які відбуваються на планеті Земля і в географічній оболонці.

Припливи і відпливи, їх періодичність, причини утворення, вплив на швидкість обертання Землі.

Доба (зоряна і сонячна). Час місцевий, поясний, всесвітній. Зміна дня і ночі. Лінія зміни дат. Добова ритміка у географічній оболонці.

Обертання Землі навколо Сонця і його наслідки.

Докази орбітального річного руху Землі. Орбіта Землі. Основні точки на орбіті: афелій, перигелій, рівнодення і сонцестояння. Тропіки і полярні кола. Пояси освітленості.

Рік - друга одиниця часу. Рік сидеричний і тропічний. Календар -система літочислення. Календарні ери.

Зміна пір року. Річна ритміка в географічній оболонці.

Атмосфера Землі.

Будова і вертикальна протяжність атмосфери. Гіпотези про походження і еволюцію атмосфери. Взаємодія атмосфери з іншими оболонками Землі.

Сонячна радіація в атмосфері.

Сонце і його випромінювання. Сонячна стала. Перетворення сонячної

радіації в атмосфері. Пряма, розсіяна і сумарна радіація. Розподіл на земній поверхні, фактори, які її визначають.

Сонячна радіація на підстилаючій поверхні.

Альbedo. Вбирання і трансформація короткохвильова радіації у довгохвильову. Випромінювання земної поверхні і атмосфери. Ефективне випромінювання, географічні закономірності його розподілу. Оранжерейний ефект атмосфери.

Радіаційний баланс і його складові.

Радіаційний баланс підстилаючої поверхні, атмосфери і загальний. Добовий і річний радіаційний баланс. Географічний розподіл радіаційного балансу.

Тепловий режим підстилаючої поверхні.

Тепловий баланс земної поверхні. Рівняння теплового балансу суші і водної поверхні. Розподіл температури на підстилаючій поверхні. Добовий та річний хід температури поверхні ґрунту. Типи річного ходу температури.

Тепловий режим атмосфери.

Зміна температури повітря з висотою в граничному шарі атмосфери. Термічна конвекція в атмосфері. Інверсія температури та її типи. Добовий та річний хід температури повітря. Приморозки.

Вода в атмосфері.

Загальна кількість і форми перебування води в атмосфері. Характеристики вологості. Залежність характеристик вологості від температури. Випаровування і випаровуваність. Добовий і річний хід вологості повітря на різних широтах. Поняття конденсація і сублімація на підстилаючій поверхні і в атмосфері.

Атмосферне зволоження. Коефіцієнт зволоження. Радіаційний індекс сухості. Планетарні закономірності розподілу атмосферного зволоження.

Хмари і хмарність. Умови виникнення хмар. Міжнародна класифікація хмар. Генетичні типи хмар. Тумани, умови утворення, типи туманів і їх поширення. Географічний розподіл хмарності на земній кулі. Добовий і річний хід хмарності у різних широтах. Значення хмарності для процесів, які відбуваються у географічній оболонці.

Атмосферні опади.

Види опадів. Умови утворення та випадання опадів. Генетичні типи опадів. Характеристика режиму опадів: інтенсивність, добовий, річний хід. Сніговий покрив, умови формування і його характеристики, кліматичне значення. Закономірності розподілу атмосферних опадів на Земній кулі.

Атмосферний тиск.

Одиниці і методи виміру атмосферного тиску. Зміна тиску з висотою, баричний ступінь. Причини зміни тиску. Ізобаричні поверхні і ізобари. Системи ізобар. Баричний градієнт. Форми баричного рельєфу. Розподіл тиску в тропосфері. Карти абсолютної і відносної топографії. Планетарні закономірності розподілу тиску на підстилаючій поверхні і у вільній атмосфері. Центри дії атмосфери.

Вітер.

Причини руху повітря. Характеристики вітру. Фактори, які визначають швидкість і напрям вітру. Геострофічні і градієнтні вітри. Місцеві вітри.

Повітряні маси.

Поняття про повітряну масу, формування повітряних мас. Теплі і холодні, морські і континентальні повітряні маси. Трансформація повітряних мас. Географічні типи повітряних мас.

Атмосферні фронти.

Головні кліматологічні фронти: арктичний, помірний, тропічний. Міграція фронтів за сезонами. Поняття про атмосферний фронт і фронтальну поверхню, лінію фронту. Фронти: теплий, холодний, оклюзії. Планетарні фронтальні зони.

Циклони і антициклони.

Поняття про циклон і антициклон. Утворення циклонів і антициклонів у фронтальних зонах. Фронтальні циклони позатропічних широт. Стадії розвитку. Структура розвиненого циклону. Система вітрів. Система хмар. Розміри і швидкість переміщення фронтальних циклонів. Серії циклонів. Тропічні циклони.

Циркуляція атмосфери.

Загальна циркуляція атмосфери і місцева циркуляція, визначення поняття. Планетарна схема розподілу тиску і переважаючі вітри. Циркуляція атмосфери в тропічних і помірних широтах в приземному шарі і пануючі вітри: пасати, західні вітри і вітри помірних широт.

Циркуляція у вільній атмосфері.

Планетарна система західного переносу. Струминні потоки і атмосферні вихори - важливі елементи загальної циркуляції атмосфери. Висотні циклони і антициклони. Широтні і меридіональні типи циркуляції атмосфери.

Погода.

Визначення поняття. Елементи погоди. Класифікація погод. Місцеві ознаки погоди. Служба погоди. Карти погоди, їх аналіз. Короткотермінові і довготермінові прогнози погоди. Використання космічних спостережень для передбачення погоди. Значення прогнозів погоди.

Клімат.

Визначення поняття. Кліматоутворюючі фактори: сонячна радіація, циркуляція атмосфери, підстилаючи поверхня. Аналіз цих факторів, особливості їх прояву в різних районах Земної кулі. Класифікація кліматів. Кліматичні карти. Характеристика кліматичних поясів і областей.

Зміни клімату. Поняття «місцевий клімат» і «мікроклімат». Проблеми прогнозу майбутнього клімату. Вплив людської діяльності на клімат і його можливі негативні наслідки.

Гідросфера - частина географічної оболонки.

Предмет вчення гідрології. Походження природних вод. Основні етапи розвитку знань про гідросферу. Найважливіші властивості природних вод. Об'єм і структура гідросфери. Кругообіг води у природі. Великий і малий кругообіг. Значення кругообігу для географічної оболонки. Світовий водний баланс.

Світовий океан.

Світовий океан - цілісне природне утворення. Розподіл води на земній кулі. Сучасні методи дослідження океану. Рівнева поверхня океанів і морів, причини їх коливання. Теократична і гідрократична зміни рівня океану. Основні хімічні і фізичні властивості океанічної води, їх зонально-регіональний прояв. Солоність вод Світового океану, розподіл солоності і на поверхні і в глибинах океану. Поняття про хімічний обмін між океанами і атмосферою. Густина океанічної води, її зміна з глибиною. Тиск океанічної води. Адіабатичні процеси. Оптичні процеси вод океану.

Тепловий режим Світового океану.

Тепловий баланс океану. Закономірності розподілу температури води по поверхні і з глибиною. Густина морської води. Поняття про апвелінг.

Лід в океанах і морях.

Особливості замерзання солоної води. Сезонний і багаторічний лід. Типи льодових утворень. Дрейф льоду. Розподіл льоду в Світовому океані. Значення льодового покриву океанів і морів для процесів, які відбуваються географічній оболонці.

Хвилі.

Причини виникнення хвиль. Елементи хвиль. Вітрові, сейсмічні, анемобаричні хвилі. Сейші. Цунамі. Хвилі Росбі. Внутрішні хвилі.

Течії.

Походження океанічних течій. їх класифікація. Теплі, холодні і нейтральні течії. Вітрові течії. Теорія дрейфу течій. Загальна схема поверхневих течій. Особливості циркуляції вод в морях і протоках. Глибинна

циркуляція. Динамічні зони: вергенція і океанічні фронти.

Водні маси і структурні зони.

Визначення понять «водна маса», «структурна зона». Поверхневі водні маси: екваторіальні, тропічні, помірні, полярні. Вертикальна структура водних мас: під поверхневі, проміжні, глибинні і придонні. Водні маси і природна зональність в океані. Природні ресурси Світового океану. Мінеральні, енергетичні і біологічні ресурси, раціональне їх використання. Охорона вод Світового океану від забруднення.

Підземні води.

Види води у ґрунтах. Походження підземних вод. Класифікація підземних вод за умовами залягання. Підземні водоносні горизонти. Ґрунтові води і верховодка. Зональність ґрунтових вод. Міжпластові води, їх характеристика. Артезіанські басейни. Підземні води у тріщинуватих і закарстованих породах. Підземні води районів поширення багаторічної мерзлоти. Джерела, їх типи і режим. Роль підземних вод у фізико-географічних процесах. Раціональне використання підземних вод.

Річки.

Визначення поняття «річка». Гідрографічна сітка. Річкові системи і їх типи. Головна річка і її протоки. Витік і гирло річки. Густина річкової сітки. Фактори, які її визначають. Басейн і водозбір річки. Головний вододіл. Русло річки. Поперечний переріз русла і його морфометричні характеристики. Повздовжній профіль річки. Падіння і похил.

Рух води у річці.

Швидкість течії. Розподіл швидкостей у перерізі річки. Витрата води у річці. Живлення і водний режим річок. Джерела живлення. Фази водного режиму! Режим рівнів у річках. Річковий стік і його характеристики. Фізико-географічні фактори стоку. Річні і багаторічні коливання стоку. Вплив господарської діяльності на стік. Класифікація рік за джерелами живлення і водним режимом. Зональні типи водного режиму річок. Енергія і робота річок. Завислі, волочені наноси. Твердий стік. Формування річкових наносів. Хімічний склад річкових вод і його зміна у залежності від природних умов. Сольовий склад. Зв'язок мінералізації з умовами водного живлення. Тепловий режим річок, його зв'язок з кліматичними умовами. Льодові явища на річках. Річки, як природні шквальні комплекси. Господарське використання і проблема охорони річок.

Озера.

Визначення поняття. Озерні улоговини, їх походження і морфометричні характеристики. Водні маси озер. Географічне поширення озер, фактори, які його визначають. Водний баланс і рівневневий режим озер. Хімічний склад води. Газовий режим. Прозорість і колір води. Термічний режим озер.

Нагрівання і охолодження води. Термічна стратифікація води в озерах, її сезонна динаміка. Термічна класифікація озер. Динаміка озерних вод. Хвилі, течії, сейші. Озеро, як природний шквальний комплекс. Стадії розвитку озер. Озера евтрофні, оліготрофні і дистрофні. Раціональне використання озер. Водоймища. Гідрологічний режим і значення. Вплив водоймищ на навколишню природу.

Болота.

Визначення поняття «болото» і «заболочені землі». Утворення і їх еволюція. Типи боліт. Термічний режим боліт. Закономірності розвитку і поширення боліт. Болото - природний шквальний комплекс. Роль боліт у географічній оболонці. Господарське використання боліт.

Льодовики.

Визначення поняття «льодовик». Сучасне зледеніння Землі, його розміри і розташування. Хіносфера її кордони. Снігова лінія. Лавини, умови їх сходу. Лавини мокрі і сухі. Умови виникнення і розвитку льодовиків. Живлення льодовиків і їх будова. Рух льодовиків. Морфологічні типи льодовиків. Гірські льодовики, покривні льодовики. Поширення льодовиків, їх значення для географічної оболонки. Сучасні проблеми прісної води на Земній кулі.

Літосфера.

Сучасні уявлення про літосферу, її формування. Основні риси земної поверхні, її вертикальна неоднорідність. Зміст понять "рельєф", "форми рельєфу". Планетарні мега-, макро-, мезо-, мікроформи рельєфу. Геоморфологія - наука про рельєф.

Рельєфоутворення.

Основні джерела енергії рельєфоутворення: внутрішня енергія Землі, сонячна енергія. Роль сили тяжіння. Діяльність людини. Формування рельєфу під впливом екзогенних процесів. Поняття про геотектуру, морфоструктуру, морфоскульптуру.

Планетарний рельєф Землі. Основні елементи планетарного рельєфу: материки і западини океанів. Закономірності розташування материків і океанів, їх можливі причини. Закономірності співвідношення материків (океанів), їх висот (глибин), товщини земної кори і тектогенезу. Рельєф суші. Морфоструктура, основні типи гірської та рівнинної морфоструктури. Гірський рельєф геосинклінальних, епігеосинклінальних і епіплатформених областей.

Рівнинний рельєф. Поняття "рівнина". Рівнинний рельєф давніх і молодих платформ. Генетичні типи рівнин: денудаційні, акумулятивні. Морфологічні типи рівнин. Морфоструктурні елементи рівнин. Визначення понять: "низовина", "височина", "плато", "плоскогір'я". Міжгірські рівнини.

Класифікація гір (за генезисом): складчасті, складчасто-брилові,

вулканічні, останцеві. Вік гір: молоді, омолоджені, відроджені. Класифікація гір за висотою. Вертикальна поясність скульптурного рельєфу гір Типи горизонтального та вертикального розчленування гірських країн. Вулканічний рельєф. Останцеві гори.

Рельєф дна Світового океану.

Основні геотектури дна океану: океанічні рівнини і гори. Особливості прояву ендегенних процесів на дні океану. Активні тектонічні зони. Формування в них рельєфу.

Морфоструктура дна Світового океану: шельф, материковий схил, материкове підніжжя, ложе океану, серединні хребти. Перехідна зона: котловини окраїнних морів, острівні дуги, глибоководні жолоби.

Морфоскульптура.

Класифікація морфоскульптури суші за провідним рельєфоутворюючим процесом.

Флювіальний рельєф. Ерозійна, транспортуюча і акумулятивна діяльність водних потоків, як фактор рельєфоутворення. Рельєф, утворений тимчасовими водними потоками в горах і на рівнинах. Яружно-балковий рельєф, умови утворення. Рельєф, утворений постійними потоками. Річкова долина, її основні елементи. Вплив геологічної будови і тектонічних рухів на розвиток річкових долин. Заплава, її типи, умови утворення і рельєф. Типи терас, причини і умови формування терас.

Кріогенний рельєф. Процеси рельєфоутворення в умовах багаторічної мерзлоти. Поширення кріогенних форм рельєфу. Кріогенні форми рельєфу: соліфлюкційні, зумовлені пучінням, нальоді. Термокарст.

Еоловий рельєф. Процеси рельєфоутворення в умовах аридного клімату. Рельєфоутворююча роль вітру (дефляція, корразія, транспортування, акумуляція). Еолові форми рельєфу у позааридному кліматі.

Карстовий рельєф. Визначення поняття "карст". Умови утворення і розвитку. Типи карсту: покритий (похований), голий і реліктовий. Гідрографія карстових районів. Географічне поширення карстового рельєфу.

Гляціально-нівальний рельєф. Рельєфоутворююча роль льоду і снігу в горах і на рівнинах. Морени, їх класифікація. Форми рельєфу, утворені внаслідок руйнівної діяльності льоду: кари, карлінги, трого, "баранячі лоби", "кучеряві скелі". Форми рельєфу льодовикової акумуляції (ози, ками, друмлини) і талими льодовиковими водами (моренно-зандрові рівнини).

Рельєф берегів. Поняття "берег", "берегова лінія", "узбережжя". Процеси формування берегів: пасивні (геологічна структура, літологія порід) і активні (діяльність хвиль, припливів, течій, вплив рік, схилів процеси, діяльність організмів). Абразійна і акумулятивна морфоскульптура. Типи берегів: фіордові, далматинські, шхерні, лагунно-лиманні.

Жива речовина у географічній оболонці

Загальна характеристика біосфери. її горизонтальна і вертикальна

структура.

Роль живої речовини у розвитку атмосфери, гідросфери та літосфери, географічної оболонки в цілому. Поняття про біосферу. Вчення Вернадського про біосферу. Біологічний кругообіг речовини і енергії. Біологічна продуктивність і біомаса різних ландшафтних комплексів, фактори, які її визначають. Ґрунтовий покрив - особливе природне утворення.

Поняття про біогеоценози й екосистеми. Біогеоценоз. Розподіл живих організмів: у Світовому океані та на материках.

Географічна оболонка. Географічне середовище і суспільство

Географічна оболонка, визначення поняття, її межі. Співвідношення понять "Географічна оболонка" і "Біосфера". Загальні закономірності будови і розвитку географічної оболонки: єдність і цілісність, кругообіг речовини і енергії, ритмічність, полярна асиметрія. Основні фактори і закономірності горизонтальної і вертикальної диференціації географічної оболонки.

Географічні пояси і зони Землі, їх коротка характеристика. Спектри висотної поясності в різних географічних поясах. Ярусність.

Проблема взаємодії суспільства і природи. Географічне середовище і географічна оболонка. Значення географічного середовища для суспільного виробництва. Вплив людського суспільства на географічне середовище в різні етапи розвитку суспільства.

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ СКЛАДАННЯ ВСТУПНОГО ІСПИТУ

Іспит вважається складеним, якщо абітурієнт правильно, повно та аргументовано розкриває всі питання, демонструє вміння самостійно аналізувати теоретичний матеріал, досконало володіє географічною номенклатурою та термінологією, викладає матеріал чітко і логічно за що може отримати оцінку відмінно, яка оцінюється від 90 до 100 балів.

Оцінку дуже добре від 80 до 89 балів абітурієнт отримує у тому разі, якщо правильно, повно та аргументовано розкриває всі питання, демонструє вміння самостійно аналізувати теоретичний матеріал, досконало володіє географічною номенклатурою та термінологією, викладає матеріал чітко і логічно.

Оцінка добре (75-79 балів) ставиться, якщо абітурієнт у цілому розкрив суть питання, відповідає аргументовано і загалом правильно, володіє географічною номенклатурою та термінологією, застосовує знання з географії на практиці.

Оцінку «задовільно» від 60 до 74 балів абітурієнт отримає, якщо розкриває основний зміст питань частково, допускає певні помилки та неточності, які свідчать про його не повне розуміння географічних процесів та явищ, допускає помилки у географічній номенклатурі та термінології.

Для оцінки достатньо (50-59 балів) абітурієнт не повністю розкриває основний зміст питань, допускає певні помилки та неточності, які свідчать про його не повне розуміння географічних процесів та явищ, слабо володіє географічною номенклатурою та термінологією.

Іспит вважається не складеним, якщо абітурієнт не достатньо розкриває основний зміст питань, не в змозі їх аналізувати і послідовно і логічно викласти, допускає помилки та неточності, які свідчать про не розуміння ним географічних процесів та явищ, дуже слабо володіє або не володіє географічною номенклатурою та термінологією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антропогенне ландшафтознавство / Денисик Г. І. – Вінниця: Велес, 2019. – 336 с.
2. Багров, М. В. Землезнавство : [Підручник] М. В. Багров, В. О. Боков, І. Г. Черваньов. – К. : Либідь, 2018. – 464 с.
3. Воловик, В. М. Загальне землезнавство. Практикум (літосфера, біосфера, географічна оболонка, розвиток географічної науки) : [Навчальний посібник] / В. М. Воловик. – Вінниця : Вінницька міська друкарня, 2019. – 196 с.
4. Воловик, В. М. Історія географічних досліджень : [Навчальний посібник] / В. М. Воловик. – Вінниця : О. Власюк, 2018. – 176 с.
5. Воловик, В. М. Тріада життя (біосфера, етносфера, ноосфера) : [Навчальний посібник] / В. М. Воловик. – Вінниця : Велес, 2013. – 120 с.
6. Врублевська О. О. Астрономія (конспект лекцій) / О. О. Врублевська, О. П. Гордейчук. – Одеса, 2020. – 66 с.
7. Гомзяков, А. В. Общее землеведение : [Учебник] / А. В. Гомзяков, Г. К. Осипов. – Т. 1. – СПб.: ИГК ВКА имени А.Ф. Можайского, 2017. – 198 с.
8. Гришанков, Г. Е. Введение в физическую географию. Предмет и метод / Г. Е. Гришанков. – К. : Знання, КОО, 2016. – 249 с.
9. Калесник, С. В. Общие географические закономерности Земли / С. В. Калесник. – М.: Мысль, 1970. – 284 с.
10. Криволицкий А. Е. Голубая планета : (Земля среди планет. Географический аспект) / А. Е. Криволицкий. – М. : Мысль, 1985. – 335 с.
11. Мильков, Ф. Н. Общее землеведение / Ф. Н. Мильков. – М. : Высшая школа, 1990. – 236 с.
12. Олійник, Я. Ю. Загальне землезнавство : [Підручник] / Я. Б. Олійник, Р. П. Федорищак, П. Г. Шищенко. – К. : Знання-Прес, 2018. – 342 с.
13. Савцова, Т. М. Общее землеведение : [Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / Т. М. Савцова. – М. : Издательский центр «Академия», 2013. – 416 с.
14. Савчук, Р. І. Землезнавство / Р. І. Савчук. – Рівне: Ліста, 1998. – 260 с.
15. Селивестров, Ю.П. Землеведение / Ю.П. Селивестров, А.А. Бобков. – М.: Издательский центр «Академия», 2014. – 304 с.
16. Серия «Эрудит». Физическая география. – М.: ООО «ТД «Издательство Мир книги», 2016. – 192 с.
17. Федорищак, Р. П. Загальне землезнавство : [Навчальний посібник] / Р. П. Федорищак. – К. : Вища школа, 2021. – 223 с.
18. Фізична географія України / Маринич О. М. – Київ: Знання, 2021. – 511 с.